

{ analisia } **Dabid Lazkanoiturburu**

Irango iraultza amaigabea

Norberaren hautu ideologikoak albo batera utzita, Mexiko-ko, Errusiako eta Kubako iraultzekin parekatu daitezke Iranek 1979an bizi izan zituen gertakariak. Alde bate-
tik, herrialdearen barne egi-
tura erabat aldatu zuelako
iraultzak, eta, bestetik, ingu-
ruko zonalde estrategikoaren
politika eta oreka geopoliti-
koak hankaz gora jarri zitue-
lako. Ordura arteko Ekialde
Hurbila ez da, jada, existi-

40 urte igaro dira 1979ko
otsailaren 11 urrun hartan,
Persiako egutegian
«Bahman»-en 22an, Irango
iraultza nagusitu zenetik.
Une historikoa, munduan
emandako lehen iraultza
islamikoa izan zelako.

tzen eta orduko ezstandaren
ondorioek luzaroan izan du-
te –eta dute, oraindik– eragi-
na mundu osoan. Eta egun
Ekialde Hurbilean bizi diren
gatazkak, gerrak eta tirabirak
ezin dira ulertu Irango bila-
kaera, eta ondorioz bilakaera
horren jatorria, kontuan har-
tu gabe.

Ezin da ahaztu, gainera,
Irangoa iraultza islamikoa
izan zela; hau da, islamaren
izenean, eta islamaren men-
pe, lehen aldiz gauzatu zen
iraultza bat munduan. Gu-
txiengo den eta ia-ia isla-
maren hasieratik gutxietsia
izan den korrante xiitak egin
zuen, bai, baina lurrikarak
eragina izan zuen islam suni-
tan ere, eta, bere barnean,
baita Anaia Musulmanengan
eta ondoren sortuko ziren
talde jihadistengan ere. Pa-
lestinako mugimendu aska-
tzaileengan izandako eragina
ere ezin da ahaztu, noski.

**Edozein iraultza aztertze-
ko orduan aurrekariak albo ba-
tera uzteko joera dago, ger-
taera politiko arruntak baili-
ran. Baina iragana ahazten
baldin badugu ez dugu gerta-
tutakoa ulertuko, ez eta uler-
taraziko ere; zergatiak eta
nondik norakoak ez ditugu
ezagutuko. Horrela, bada,
1979ko iraultza ez dago uler-
terik II. Mundu Gerrak bere
hondakinen artean utzitako
kolonialismoaren aurkako
borroka, eta Mendebaldeko**

Emakumeek parte hartze zuzena izan zuten Irango iraultzan. GARA

inperialismoaren erantzun bortitza, kontuan hartu gabe.

Talka horrek Iranen ere izan zuen isla. Garai hartako Reza xah edo erregeak (antzinatik xah tituluarekin ezagunak ziren Irango erregeak) abdikatu eta lekukoa Mohamed Reza Pahlevi semeari pasa behar izan zion. Aita Hitlerren aldekoa zen eta nazien armadari herrialdean sartzen utzi zion, Sobietar Batasuna inbaditzeko herrialde persiarra base militar modura erabil zezan. Britainia Handia metropoliko armada eta Sobietar Batasuneko Armada Gorria Iranen sartu ziren, baita hurrengo hamarkadetan ezinbesteko bihurtuko zen hirugarren aktore bat ere: Ameriketako Estatu Batuak.

Teherango eta Jaltako konferentzietan munduaren kontrola beraien artean nola banatu erabakitzeko bildu ziren Stalin, Roosevelt eta Churchill. Horrela, bada, Irango Iparralde (Kurdistan eta Hegoaldeko Azerbaijan) sobietarren esku geratu zen, eta erdialdea eta hegoaldea Londresen menpe. Baina AEBak xah berria eta bere gobernua kontrolpean hartzen saiatu ziren, Irango Armada eta Jendarmeria berriak trebatzeko aholkulari militarrek bidaliz (Teheran eta beste hiri batzuk ez zeuden militar arrotzek okupatuta).

Sobietarrek Azerbaijango eta Kurdistango subiranotasun nahiak baliatu zituzten Mos-

Irango Qom xiiten hiri santuan ateratako irudia; klerikoak bazarretik pasioan ikus daitezke. ATTA KENARE | AFP

kuren influentzia garatzeko. Gainera, Tudeh alderdi komunista Ekialde Hurbil osoko indartsuena zen eta hiru milioi kide izatera iritsi zen (ikusiko dugun moduan paper garrantzitsua izango zuen 1978-1979ko iraultzan).

Hala ere, Mendebaldeak zuen Iranen gaineko azken hitza eta bere aberastasunik handiena, petrolio, Britainia Handiko Anglo-Iranian Oil Company (AIOC) enpresaren eskuetan zegoen. AIOC konpainiak British Petroleum izena hartuko zuen 1954an.

Garai haietan, eskuinaren eta Tudeh alderdi komunista-
ren artean mugimendu abertzale irandarrek ere indarra hartu zuten, tartean Mohamed Mossadeq politikariak gidatzen zuen Fronte Nazio-

nala, hauteskundeak irabazteraino heldu zena. Mossadeq lehen ministro izendatu zuten eta 1951ko martxoan petrolio industria nazionalizatu egin zuen.

Britaniarrak sutan zeuden eta itsasontzi militarrek bidali zituzten eskualdera, Iranen aurkako boikot ekonomikoari hasiera emanez. Auzian estatubatuarren neutraltasuna espero zuten irandarrak etsita geratu ziren Washingtonek Londresen alde egin zuenean. Ondo zekien Washingtonek britainiar itsas-inperioa iraganeko kontua zela eta horren fruituak berak jasotzea denbora kontua besterik ez zela. Behin eta berriz saiatu ziren xah eta AEBek trebatutako militarrek Mossadeq kargutik botatzen, baina lehen ministroaren aldeko manifestazio erraldoiekin topo

egiten zuten. Hala ere, AEBetako CIA Inteligentzia Agentzia Zentralak prestatutako plan baten bitartez, azkenean, 1953ean, lortu egin zuten; lehendabizi, Mossadeq beraren eta Tudeh alderdiaren artean tirabirak sortu zituzten, gero sektore erlijiosoen artean atzerakoienak kalean mobilizatu zituzten, eta, azkenik, kolpe militarra etorri zen.

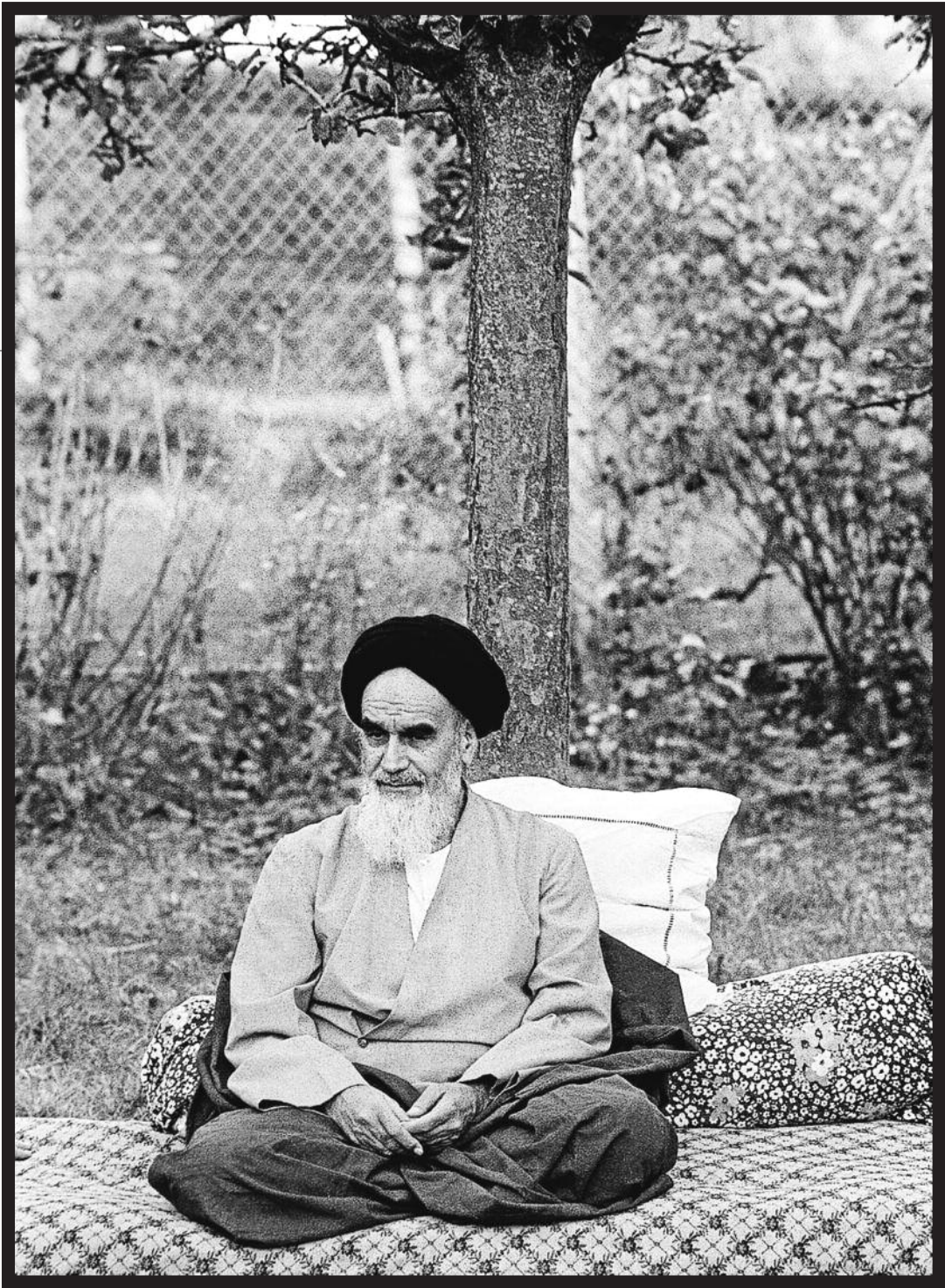
Irango petrolio Mendebaldeko enpresa kontsorzio baten eskuetan geratu zen, %40 AEBen esku. Orduan hasi zen, Washingtonen gidaritzapean, xah ahalguztidunaren erregetza diktatoriala, 25 urte luzeko errepresio bortitzari atea irekiz. Savak polizia politiko beldurgarriaren errepresioak, baina, oposizio guztia biltzea lortu zuen.

Mossadeq lehen ministroaren gobernu abertzalearen

aurkako erasoak eta AEBen paper inperialistak irandarrengan sortu zuen gorrotoa 1979ko iraultzaren aurrekariak dira, noski, baina gutxienez beste bi elementu ere hartu behar ditugu kontuan iraultzak hartuko zuen norabidea ulertzeko, norabide islamista hain zuzen.

Alde batetik, ez ziren 70eko hamarkadaren bukarakoak Sobietar Batasunak gidatzen zuen «sozialismo errealarentzat» garai onenak, hamar urteren buruan sistemaren porrotak agerian utziko zuen moduan. Aitzitik, islam politikoa, bere forma eta aurpegi guztiekin, indartsu zetorren. Armada Gorria 1979. urtean bertan Afganistanen indarrez sartu zen eta Umma edo mundu musulmanaren izenean mujahidinek, eta orduan sortu zen Al-Qaedak, aurre egin zioten –askoren ustez, “Sobietar Batasunaren Vietnam” bihurtu zen Afganistango gerrak azkartu zuen bloke sozialistaren porrot historikoa–.

Bestetik, Iranen nagusi den islam xiitak, bere bilakaera historikoaren haritik, zapalduak eta txiroak ordezkatu izan ditu, batez ere azken mendeetan. Mahoma hil eta ondorengo kalifa herriaren barneko liskarretan ondorengotza dinastikoa aldarrikatzen zutenek (xiitek) galdu egin zuten *sunna* (tradizioa)

Ruhola Khomeini
aiatola, Parisko
Neauphle-le-Chateau,
erbestean.
JOEL ROBINE | AFP

bere egiten zutenen aurka (sunitak). Horretxegatik, eta orrialdeotatik kanpo gertatzen diren beste auzi teologiko-doktrinarioak tarteko, xiismo politikoa baita galtzaileen defentsa sutsua egin duten teoriko ugari izan dira, Iranen batez ere. Ali Shariati izan zen horietako bat –bere eragina Ruhola Khomeini aiatolak izan zuenarekin parekatzen da– eta bere idatziek sekulako oihar-

tzuna izan zuten Irango iraultzan. Iraultzaren ataurretzat jo daitekeen 1963ko matxinadan, errepresioak ehundik gora hildako eraginez amatu zituen protestetan hain zuzen, islam xiitaren papera nabarmena izan zen jada, Khomeiniren gidaritzapean. Gatozen, baina, 1978tik 1979ra bitartean Iranen, eta batez ere Teheranen, gertatu zena aztertzeraz. Khomeini er-

bestean zegoen 1964tik. Lehenengo Turkian, gero Iraken, eta, 1978tik, Parisen, Gobernu frantsesak babestuta. Ordurako oso indartsua eta askotarikoa zen xah ahalguztidunaren aurkako oposizioa. Borroka armatua erabiltzen zuten gerrillak ere bazeuden. Fedajinek marxismoa zuten oinarri eta Che Guevara eredu; hala, Tudeh alderdi komunista ofizialaren nolabaiteko korronte edo eszisioa osatu zuten, laster bi taldeetan zatitu baitziren. Mujahidinek, berriz, erlijio xiitaren mezu berdinzalea eta marxismo-leninismoa uztartzen saiatu ziren, asmo horrek ere gerrilla bi zatitan banatzea eragin zuelarik. Oposizioa, hala ere, ez zuten borroka armatuan ari zirenek soilik osatzen. Tudeh alderdi indartsuaz aparte, beste hainbat mugimendu ere bazeuden, liberalak, abertzaleak, eta, nola ez, baita kurduak eta azeriarrak ere. **Mugimenduak mugimendu, erregimenak berak indartu zuen islamisten aitzindari-tza** 1979ko iraultza ahalbidetu zuen sua piztu zuenean. 1978ko urtarrilean Khomeini iraintzen zuen artikulua bat idatzi zuen egunkari baten orduko Informazio ministroak. Qom hirian, xiiten hiri santuan, seminariotako ikasleak kalera atera ziren aiatolaren izen ona aldarrikatzeko eta errepresioak 70 hildako

Iraultza islamikoa eta Iran

■ **1979ko otsailaren 11:** Xahren erregimenak, AEBen babesa duenak, porrot egingo du Ruhola Khomeini aiatola (goian) Parisetik itzuli eta 10 egunera. Apirilaren 1ean Errepublika Islamikoa jaioko da.

■ **Azaroaren 4a:** Bahituen krisia. Khomeiniren aldeko ikasleek Teherango AEBetako enbaxadan sartu eta 62 diplomazialari eta "langile" bahituko dituzte. 444 egun iraungo du krisiak.

■ **1980-1988:** Irak-Iran arteko gerra: AEBek burua berotuta, Saddam Hussein Irakeko buruzagiak Iran inbaditzeko aginduko du. Zortzi urteko gerrak 500.000 hildako eragingo ditu. Hasieran kolpe latzak jasan ondoren, Iranek, milaka gazte martirirekin, Irakeko Armada garaituko du.

■ **1983ko urria:** Hezbollahk Libanoko hiriburuan AEBetako egoitza militarrei bonbaz eraso, eta 241 marine hilko dira.

■ **1989:** Kontserbadore pragmatikotzat duten Akbar Haxemi Rafsanjani presidente bilakatu da. Kleroaren eta erreforma-zaleen artean zubiak eraikitzen saiatuko da.

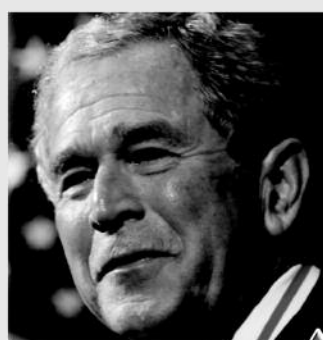

■ **1995:** Bill Clinton orduko AEBetako presidentek Iranen aurkako finantza eta merkataritza blokeoa aginduko du, Teheranek "terrorismoa babesten" duelakoan.

■ **1996ko ekaina:** Hezbollahk AEBek Saudi Arabiako Dhahran hirian duten Aire Indarraren egoitzari eraso egin eta 19 estatubatuar hilko dira.

■ **1999:** Mohammad Khatamiren eta indar printzipalisten arteko talkak protestak eragingo ditu teokrazia amaitzea nahi dutenen artean.

■ **2002:** George W. Bush orduko AEBetako presidentek "estatu gaizkileen" zerrendan sartuko du Iran, Irakekin eta Ipar Korearekin batera. "Terrorismoa" babesten duela ez ezik, Irango arma nuklearren ustezko programa aipatzen du.

■ **2005-2013:** Mahmud Ahmadinejadek hauteskunde presidentzialak irabaziko ditu. Klerikoa den arren, printzipalistekin bat egingo du erlijio kontuetan, baina bazarreko liberalismoaren aurrean politika herrikoien defendatzailer gisa aurkeztuko da.

■ **2009:** Ahmadinejaden garaipena iruzurtzat jotzen dute erreformistek eta "iraultza berdea" hasiko da. Erregimenak eutsi egingo dio eta nazioartean Yemengo auzian parte hartuko du matxino hutiei babesa emanaz. Iran eta Saudi Arabiaren talka-gune bihurtuko da Yemen.

■ **2011:** Sirian matxinadari erantzunez, Iranek bere Guardia Iraultzailea bidaliko du Baxar al-Assaden erregimena boterean mantentzeko.

■ **2012:** Hezbollah-k Siriako gerran zuzenean parte hartuko du, Iranen agindupeko beste milizia xiitekin batera.

■ **2013:** Barack Obama AEBetako presidentek eta Hassan Rohuani hautatu berriak telefonoz hitz egingo dute, hiru hamarkadatan izango den goi-goi mailako lehen kontaktuan.

■ **2015:** AEBek eta gainerako potentzia nuklearrek Iranekin akordioa sinatuko dute. Iranen aurkako zigorrak kentzen hasiko da Washington.

■ **2018:** AEBetako presidentek akordio nuklearra hautsiko du. Horri erantzunez, Iranek bere misil balistikoen programarekin (ez nuklearra) jarraituko du.

eragin zituen. Oposizio erlijiosoa indartzeaz gain, bere hondoratzea sinatu zuen orduan erregimenak.

Kleroak bazarretako enpresa gizonen eta dendarien babesa lortu zuen, eta *bazari* izenarekin ezagutzen ziren merkatarion jarrera politikoak, kontserbadorea baina bide batez Mendebaldearen aurkakoa, eragin handia izan zuen bai iraultzan bai iraultzaren ondoren.

Hala ere, Irango txiroenen parte hartzea gero eta nabariagoa zen manifestazioetan. Emakumezkoak ere ez ziren atzean geratu, alderdi ezker-tiarretan eta talde armatuetan mobilizatuta; bazarien emazteak, berriz, txador beltzarekin estalita agertzen ziren. Errepresioak gora egin ahala, manifestazioetan lehen lerroan jartzen ziren, poliziei desafio eginez.

Irailaren 8an, "Ostiral Beltza" izenarekin bataiatuko zutena, 900 manifestari erail zituen poliziak Teheranen. Armadak herritarren aurka tiro ez egitea erabaki zuen orduan, eta, urte bukaerarako, erregimenari egunak baino ez zitzaizkiola geratzen argi zegoen dagoeneko.

Reza Pahlevi xah urtarrilaren 16an irten zen herrialde-tik ihesi –AEBetan hilko zen handik gutxira, minbiziak jota– eta, otsailaren 1ean, Khomeini Iranera itzuli zen.

Teherandarrak,
bidegurutze bat
zeharkatzen.
ATTA KENARE | AFP

Guardia Inperialak azken saiakera bat egin zuen aldaketa ekiditeko kadete militar talde bat matxinatu zenean. Kadeteek erasoari aurre egin zioten eta gerrilla taldeek lagundu egin zieten. Otsailaren 10ean eta 11n jendetzak kartzeletako atea zabaltzeko zabaldu eta polizia etxeak eta kuartelak okupatu zituen. Herritarrek komiteetan antolatu ziren; mulla agintari erlijiosoak eta ezkerreko militanteak eskuz esku aritu ziren.

Teherango irratia mezua historikoa zabaldu zuen uhinetan otsailaren 11n: «Benetako Iranen ahotsa duzue hau, iraultza islamiakoaren ahotsa». Gutxi iraun zuen baina batasunak eta, lau urteren bueltan, iraultza egin zuten talde gehienek aurka gogor jo zuen Khomeinik, iraultza gero eta islamistago bihurtuz, iraultza

guztiek pairatzen duten Termidor aroa inposatuz.

Munduak Teherango AEBetako enbaxadako bahituen krisia bizi izan zuen 1979ko azaroaren 4tik 1981eko urtarrilaren 2ora, Iran inperialismoaren aurkako aitxindari bihurtu zuten 444 egun historikoetan, Khomeinik “Velayat i Faqui” izeneko sistema ezarri zuen (jakintsu erlijiosoaren agintea) eta xaria edo lege islamikoa inposatu zuen. Bere lehen gobernuak osatu zituzten erlijioso liberalek eta laikoek (Mehdi Bazargan lehen ministroa eta Abolhasan Bani Sadr lehen presidentea) agintea utzi zuten, eta askok erbestera jo zuten.

Apurka-apurka Khomeinik eta bere Errepublikak Islamikoaren Alderdiak bote-re guztia bereganatu zuten, iraultza garaian kide izan zi-

tuztenak suntsituz, lehenik bata bestearen kontra jarritz –liberalak komunisten kontra, Tudeh alderdia talde ezkertiar armatuen aurka...– eta, azkenean, inolako barne oposizioarik gabe geratuz.

Hasieran aipatu dugun bezala, iraultza islamikoak hankaz gora jarri zuen zonaldeko geopolitika guztia. Iran AEBen etsai amorratua bilakatu zen eta Israelen aurkako “Erresistentziaren Ardatza” osatu zuen Siriarekin eta Libanoko Hezbollah erakundearekin batera 1981. urtean.

Washingtonek Iran erasotzeari ekin zion iraultzak irabazi eta biharamunetik, eta, Barack Obamak Teheranekin 2015ean sinatu zuen akordio nuklearraren parentesitik aparte, eraso horrek ez du etenik izan. AEBek, gainera, bere aliatuak diren arabiar erregimenek Irango

ereduari dioten beldurra, eta gorrotoa, baliatu du Iran gehiago estutzeko. Hala ere, eraso guztien gainetik, nazioartean, eta batez ere Ekialde Hurbilean, “Erresistentziaren Ardatza” mantentzea, eta zentzu baten indartzea lortu du Iranek Siriako eta Yemengo gerretan, zuzenean eta zeharka.

Dena den, irandarren artean adostasun zabala lortzen duen kanpo politikak ez ditu leuntzen iraultzak herrialdearen barnean bizi duen krisiaren zantzuak. Azken hamarkadotan iraultza-oren ostean gailendu ziren bi sektoreen arteko talkak gidatu du herrialdeko politika; alde batetik khomeinizale amorratua den klero printzipalista, eta, bestetik, klero erlijioso-liberala (erreformazalea). Talka horrek goraldi eta krisiak izan ditu,

1995ean Mohamed Jatami erreformazaleak hauteskundeak irabazi zitueneko edo 2009ko iraultza berdean kasu. 2018ko matxinadaren ostean, baina, Trumpen kanpo zigorrak eta barne ustelkeriak eragindako krisi ekonomiko latzaren erdian, badirudi herrialdea noraezean dela uneotan.

Iraultzak injustiziei aurre egin zien eta irabazi egin zuen. Gero, ohikoa denez, bere semeak irentsi zituen. Aste honetan 40 urte bete ditu. Mundu musulmanean zenbaki horrek heldutasuna adierazten du, adin hura omen zuelako Mahomak Alaren agerkundea izan eta Korana transmititzen hasi zenean. Ez ote den, ordea, Irango iraultza, eta ondorioz herrialdea, guztiz zaharkitu 40 urteotan... Zaharkitutako iraultza ala amaitu gabeko iraultza?